

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ЯК ІНСТРУМЕНТА РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

ОРЛОВА В. О.

кандидат економічних наук

КОЗАК Г. О.

аспірантка

Донецьк

Складні економіко-фіскальні процеси та суттєві зміни, характерні сьогодні для розвитку банківської системи України, вимагають нового інформаційно-методичного забезпечення управління рівнем податкового навантаження як на державному рівні, так і на рівні господарюючого суб'єкта. Одним із інструментів управління та регулювання податкового навантаження є факторний аналіз, що також дозволяє забезпечити стабільність фінансового стану та максимізувати прибуток банку. Актуальність питання викликана своїм практичним значенням як інформаційної складової прийняття рішень на відповідних рівнях управління.

У сучасній науці і практиці розгляду різних методик, видів і напрямів фінансового аналізу господарюючих суб'єктів приділяється значна увага. Окремі питання фінансового аналізу в банках досліджували такі автори, як А. М. Герасимович, І. М. Парасій-Вергуненко, Т. Д. Косова [1 – 2] та інші. Серед учених, які займалися проблемою аналізу податкового навантаження, слід зазначити роботи О. І. Амоши, В. П. Вишневського, Ю. Б. Іванова, О. О. Папаки, Л. О. Сухаревої [3 – 6] та інших. Але незважаючи на наявність певних досліджень з аналізу, на сьогоднішній день недостатньо розкрито саме питання ролі факторного аналізу в управлінні податковим навантаженням комерційного банку.

Таким чином, *метою* статті є дослідження та визначення факторного аналізу як інструмента регулювання податкового навантаження комерційного банку.

Сьогодні про факторний аналіз у сфері оподаткування господарюючих суб'єктів можна говорити не тільки як про вид фінансового аналізу, але й в науковому та

практичному аспектах – як інструмента регулювання податкового навантаження на різних рівнях управління – державному і корпоративному. З набуттям чинності 01.01.2011 р. Податкового кодексу України факторний аналіз податкового навантаження став невід'ємним інструментом у роботі податкових органів щодо визначення та регулювання податкового навантаження. Так, згідно з вимогами Податкового кодексу аналіз бази оподаткування та напрями роботи щодо її розширення, а на цій основі і аналізу податкового навантаження та управління ним на державному рівні або макрорівні, встановлено як ключові у роботі органів Державної податкової служби. З цією метою податковою практикою виділено такі напрями аналітичної роботи податкових органів [7]: формування доходів та аналіз бази оподаткування окремих видів економічної діяльності; аналіз і обслуговування великих платників податків; оцінка фінансового стану платників податку при проведенні документальної перевірки; планування, організація та проведення документальних перевірок; організація роботи із забезпечення погашення податкового боргу та розстрочення грошових податкових зобов'язань. Аналітична робота податкових органів як елемент комплексу заходів інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної податкової служби є способом забезпечення здійснення ефективного податкового контролю, а отже, складовою податкового адміністрування. Відмітимо, що ст. 73 Податкового Кодексу [8] встановлено беззаперечне право податкових органів отримувати інформацію та звертатися до платників податків і інших суб'єктів інформаційних відносин із письмовим запитом про подання інформації, необхідної для виконання покладених на органи державної податкової служби функцій, завдань, та її документального підтвердження. А платники податків та інші суб'єкти інформаційних відносин, у свою чергу, зобов'язані подавати інформацію, визначену в запиті органу державної податкової служби, та її документальне підтвердження протягом одного місяця з дня, що настає за днем надходження запиту. Крім того, Податковим кодексом встановлено,

що Національним банком України, іншими банками інформація на запит органу державної податкової служби надається безоплатно в порядку і обсягах, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Усе це сприяє створенню більш комфортних умов для банків як платників податків у процесі їх документальних перевірок податковими органами.

Як відомо, метою діяльності банку є отримання прибутку, який реально відображає ефективність його діяльності, та, на цій основі, формує міцну клієнтську базу. Як відмічає Т. Д. Косова [2], значення прибутку банку полягає в тому, що він є базою для збільшення й оновлення основних фондів, вагомим елементом приросту власного капіталу, який гарантує фінансову стійкість та ліквідність балансу банку, що прибуток є основою забезпечення відповідного рівня дивідендів, розвитку та підвищенню якості послуг. Разом з тим отриманий банком прибуток підлягає оподаткуванню, тому, на нашу думку, є одним з підходів визначення податкового навантаження та напрямом факторного аналізу. Відмітимо, що на корпоративному рівні аналіз прибутку комерційного банку може проводитись шляхом структурного аналізу, аналізу коефіцієнтів, факторного аналізу, визначення динаміки тенденцій прибутку за звітний період. Оскільки утворення прибутку є наслідком впливу різноманітних факторів, дослідження прибутку як кінцевого результату і бази оподаткування не може вважатися повним без проведення факторного аналізу. Факторний аналіз – це дослідження впливу окремих показників-факторів на

величину показника, який розглядається як результат стохастичних і детермінованих функціональних зв'язків [9 с. 45]. У фінансовому та економічному аналізі під фактором розуміють (від лат. *factor* – виробляючий) умови, які необхідні для здійснення господарського процесу, а також причину, яка його змінює. Отже, факторний аналіз покликаний з'ясувати вплив окремих чинників на показники фінансового стану банку, виявити його сильні і слабкі сторони, зорієнтувати, як найповніше використовувати внутрішні резерви, приймати правильні управлінські рішення та розробляти ефективну стратегію розвитку [2]. Для вирішення цієї задачі в практиці факторного аналізу широко використовуються специфічні методи та прийоми, які необхідні і більш за все доступні для проведення такого аналізу. Аналітичною практикою виділено такі можливі методи факторного аналізу: метод абсолютних різниць, метод ланцюгових підстановок, індексний метод, інтегральний метод, метод регресії та кореляції.

Результати дослідження дають підстави зазначити, що до факторів, які обумовлюють суму прибутку до оподаткування та впливають на рівень податкового навантаження комерційного банку, у першу чергу слід віднести доходи та витрати комерційного банку, порядок визначення і склад яких закріплено ст. 135 та ст. 138 Податкового Кодексу України [7]. Доходи та витрати комерційного банку, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, включаються до доходів або витрат звітного періоду на підставі первинних документів, що підтверджують отримання платником податку доходів. Склад доходів і витрат банків наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Структура доходів і витрат комерційного банку

Доходи банківської установи	Витрати банківської установи
а) процентні доходи за кредитно-депозитними операціями (в тому числі за кореспондентськими рахунками) та цінними паперами, придбаними банком;	а) процентні витрати за кредитно-депозитними операціями, у тому числі за кореспондентськими рахунками та коштами до запитання, цінними паперами власного обігу;
б) комісійні доходи, у тому числі за кредитно-депозитними операціями, наданими гарантіями, розрахунково-касове обслуговування, інкасацію та перевезення цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління;	б) комісійні витрати, в тому числі за кредитно-депозитними операціями, розрахунково-касове обслуговування, інкасацію та перевезення цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління;
в) прибуток від операцій з торгівлі цінними паперами;	в) від'ємний результат (збиток) від операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів;
г) прибуток від операцій з купівлі /продажу іноземної валюти та банківських металів;	г) від'ємне значення курсових різниць від переоцінки активів та зобов'язань у зв'язку зі зміною офіційного курсу національної - валюти до іноземної валюти;
г) позитивне значення курсових різниць	г) суми страхових резервів, сформованих у порядку, передбаченому статтею 159 цього Кодексу;
д) надлишкові суми страхового резерву, що підлягають включенню до доходу, та суми заборгованості, що підлягають включенню до складу доходів	д) суми коштів (зборів), внесені до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
е) доходи від відступлення права вимоги боргу третьої особи або виконання вимоги боржником (факторингу);	е) витрати з придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги (факторинг);
є) дохід, пов'язаний з реалізацією заставленого майна;	є) витрати, пов'язані з реалізацією заставленого майна;
ж) інші доходи, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг;	ж) інші витрати, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг;
з) інші доходи банківської установи	з) інші витрати банківської установи

Слід відмітити, що новацією Податкового кодексу є наближення порядку визначення доходів та витрат банківської установи до порядку їх визначення за правилами (стандартами) бухгалтерського обліку. Отже доходи та витрати є чинниками прямого та зворотного впливу на формування прибутку банку.

Науковці також відзначають, що суму прибутку до оподаткування обумовлюють не тільки доходи та витрати, але й такі фактори [1], як обсяг капіталу банку, рівень ефективності використання активів, мультиплікативний ефект капіталу та рентабельність доходу. Разом з цим, проведене дослідження теорії і практики аналізу та оподаткування банківської діяльності дає підстави автору зазначити, що до факторів формування прибутку банку та впливу на рівень податкового навантаження комерційного банку слід також відносити рівень забезпеченості витрат за рахунків резервів на покриття збитків. Вважаємо, що даний фактор, з одного боку, має прямий вплив на обсяги витрат банку, оскільки пп. 159.2.1. Податкового кодексу України [8] закріплено право на формування та списання страхового резерву банком самостійно в розмірі та порядку, передбаченими методикою, яка визначається для банків Національним банком України. З іншого боку, формування та списання страхового резерву, забезпечуючи дохідність і якість кредитного портфеля, опосередковано впливає на обсяг прибутку та базу оподаткування комерційного банку взагалі.

Враховуючи вищевикладене, можна дійти таких висновків, що:

- ✦ факторний аналіз є важливим інструментом регулювання податкового навантаження комерційного банку як на державному, так і на корпоративному рівнях;
- ✦ з метою регулювання податкового навантаження вважаємо доцільним врахування таких основних факторів, які обумовлюють суму прибутку до оподаткування та впливають на рівень податкового навантаження комерційного банку: доходи та витрати комерційного банку, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування; обсяг капіталу банку; рівень ефективності використання активів; мультиплікативний ефект капіталу; рентабельність доходу; рівень забезпеченості витрат за рахунок резервів на покриття збитків;
- ✦ метою управління та регулювання податкового навантаження комерційного банку рекомендуємо приділяти особливу увагу факторному аналізу прибутку, як бази оподаткування.

Усе це заслуговує подальшого дослідження та розроблення концептуальних положень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності [Текст]: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 486 с. – ISBN 978-966-364-687-9.

2. Аналіз банківської діяльності [Текст]: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 600 с. – ISBN 966-574-567-0.

3. Амоша О. / До питання про оцінку рівня податків в Україні / О. Амоша, В. Вишневецький // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 11 – 19.

4. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: Монографія / За заг. ред. проф. Ю. Б. Іванова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 448 с. – ISBN 978-966-392-127-3.

5. Папаїка О. О. Інфляційне коригування: нормативно-правовий аспект / О. О. Папаїка, А. Б. Горбанський // Вісник ДонНУЕТ. – 2011. – № 3(51). – С. 246 – 254.

6. Сухарева Л. О. Податкове планування в системі управління підприємством [Текст]: монографія. – Л. О. Сухарева, П. М. Сухарев, Я. І. Глуценко. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 209 с. – ISBN 966-385-028-0.

7. Економічний аналіз у діяльності органів державної податкової служби. Частина 2. «Аналіз бази оподаткування та напрями роботи органів ДПС щодо її розширення» [Текст]: Навч. посібник для слухачів проф. прогр. підвищення кваліфікації/ ДПС України; Упоряд І. С. Санжаревська, Н. В. Нечай. – К.: ДП «ІВЦ ДПА України», 2011. – 160 с. – (Б-ка журн. «Вісн. податкової служби України»). – ISBN 978-966-1609-20-3.

8. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

9. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз [Текст]: Підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с. – ISBN 978-966-364-649-7.